RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920. Andra kammaren. Nr 45.

Lördagen den 24 april, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr vice talmannen.

§ 1.

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar.

(Forts.)

Herr vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr Bergström i Bäckland, som yttrade: Herr vice talman! Det är ju så, att man bör göra det mesta möjliga av en motion, som man visserligen inte i allt kan gilla, men vars huvudtanke ändå sammanfaller med ens egna åsikter. Med avseende på herr Vahlstedts motion ha förvisso de, som svara för utskottets yrkande, så gjort och kanske även litet mera till. Herr Vahlstedt vill genom sin motion slå, som man brukar säga, flera flugor i ett slag, och det är kanske detta som gör, att hans motion förefaller en smula invecklad. Dessutom vill han även enligt min åsikt gömma undan huvudfrågan bland en del mindre frågor. Huvudfrågan, den viktigaste frågan, som framföres i motionen, är väl frågan om produktionspriserna. Men på samma gång vill motionären få en undersökning angående vilken väg man skall gå för att kunna undvika ett sönderstyckande av de större egendomarna i alltför stor utsträckning. Motionärens uppfattning äro ju denna, att de större jordbruken äro att föredraga framför de mindre, och däri torde han också delvis ha rätt. Han menar själv, att vägen är statsdrift i förening med kooperation. De som nu svara för utskottets yrkande, ha tagit fasta på själva huvudfrågan angående produktionsprisen och vilja särskilt då från den synpunkten föra fram just tanken på försöksjordbruk för att genom dessa få de verkliga produktionsprisen utrönta. Det är ju också en viktig fråga för oss jordbrukare. Vi kunna nog inte vänta någon egentlig hjälp i det ena eller andra

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

avseendet, förrän vi kunna så att säga visa svart på vitt, vad det kostar att frambringa olika jordbruksprodukter.

Vad jag nu egentligen har att vända mig emot i utskottets yrkande, det är det, att Norrland ställes utanför med avseende på dessa försöksjordbruk. Om nu inte Norrland kunde medtagas i utskottets yrkande på grund av motionärens yrkande, så borde väl ändå i själva motiveringen ha blivit något därom nämnt. Det är ju sant, att i Norrland finns det icke egentligen några kronoegendomar att tillgå för dessa försöksjordbruk. Men man skulle väl kunna få andra för detta ändamål. Jag menar, att vilka resultaten än kunna bli av dessa försöksjordbruk i mellersta och södra Sverige, så kunna förvisso icke dessa resultat helt tillämpas på jordbruket och dess förhållanden i Norrland. Vi antaga, att den här kooperativa idén på jordbrukets område skulle vara av en viss betydelse, kanske stor betydelse — då tror jag dock icke, att man i Norrland med någon framgång kan tillämpa denna kooperativa idé på jordbrukets område.

Kommer således en blivande utredning om försöksjordbruk att blott omfatta mellersta och södra Sverige, så blir denna utredning från norrländsk synpunkt förfelad, och jag har, därför herr vice talman, såsom norrlänning velat göra denna erinran.

Jag har intet yrkande.

Vidare anförde:

Herr Sundling: Herr vice talman! Jag ber att få säga några ord om de två reservationer, som här äro avgivna dels av herr Karlsson i Stockholm m. fl. dels av herr Johansson i Hässlås. Den reservation, som avgivits av herr Karlsson i Stockholm m. fl. stöder sig på, att motionären skulle ha haft ett annat huvudsyfte med sin motion än det utskottets utlåtande går ut på. Det har nu här blivit av motionären själv klarlagt, att det huvudsyfte han haft med motionen har även motiverat utskottets utlåtande,så att utskottet har gripit till medel för nående av det huvudsyfte, som motionären själv anvisat. För nående av det resultat, motionären från början velat vinna, har han framfört vissa förslag, bland annat om ett kombinerat kooperativt och statsdriftsjordbruk. Reservanternas talesman här har sagt, att det endast skulle komma i fråga en ökad avkastning på jordbruket och att detta skulle kunna väntas ske genom kooperativt jordbruk. Men reservanterna ha icke yttrat sig om vad denna ökade avkastning inom jordbruket skulle komma att kosta. Det framgår tydligt, att motionären har haft till huvudsyfte, att få fram produktionsprisen för jordbruksprodukterna. Han framhåller, att de »framsprungna bondegrupperna så väl i riksdagen som annorstädes sökt göra gällande, att priset på jordbruksprodukter varit alltför lågt, eller att produktionen av desamma har varit rent av förlustbringande». Däremot hava, säger han, andra intressegrupper sagt, att jordbrukarna taga »rena ocker-

priser». Nu vill han ha fram verkliga bevis för huru i detta avseende förhåller sig. Han fortsätter, att hittills gjorts endast teoretiska beräkningar angående produktionspriserna. Han vill visserligen icke underkänna deras värde, men han vill också ha frågan utredd genom anställande av praktiska beräkningar. Han säger nämligen: »Denna oklarhet, som förefinnes över nämnda spörsmål samt den strid och bitterhet i sinnena vilken därigenom skapats, synes vara synnerligen samhällsskadlig och ej ägnad att gagna någon partiriktning, varför jag anser, att de olika partien borde kunna enas om förebringande av verkliga bevis angående jordbruksalstrens produktionskostnad.»

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Sedan kommer han med medlen för att kunna förebringa dessa bevis. Han framhåller, hurusom småbruken inte äro tillräckligt bärkraftiga, och att det endast i fråga om storbruken skulle utredas vilka produktionskostnaderna äro. Men han yttrar samtidigt, att storbrukets produktionskostnader äro hälften så höga som småbrukets. Är så förhållandet och man inskränker sig till att utröna produktionskostnaderna för stordriften, så skulle ju därmed alla småbruk vara dömda att försvinna. Jag finner, att man måste gå fram försiktigare härvidlag. Det har i många år, såsom vi veta, talats om, att småbruket är det enda, som skall kunna behålla befolkningen vid jordbruket, och att om var man kunde få en liten bit av den svenska jorden att bruka, så skulle han vara lycklig och nöjd. Nu har här en fackman kommit under fund med att detta icke är rätta vägen. Det går inte för småbruken, säger han, utan han vill helt apropå utan vidare undersökning att man skall taga till jordbruk på 300 tunnland och därutöver. Det är ett bra hopp från ett småbruk och till ett jordbruk på 300 tunnland. Jag förstår mycket väl motionärens grundtanke, nämligen att han vill ha praktiska försök utförda samtidigt med de beräkningar, som nu ligga till grund för produktionspriserna beräkning och för fastställande av de priser staten åsätter jordbruksprodukterna. Detta är nu grundat på bokföringsuppgifter, som skickas in från enskilda jordbrukare i och för undersökning och sammanställning av agronomen Nanneson. Man finner av dessa beräkningar, vilka äro tillgängliga, att det råder ett egendomligt förhållande med avseende på produktionskostnaderna för å ena sidan stora jordbruk och å andra sidan små jordbruk. Jag har gjort några utdrag av herr Nannesons beräkningar, som jag skall be att få omnämna i allra största korthet. Arbetskostnaden för varje hundratal kronor bruttoavkastning på gårdar intill 10 hektar är 37 kronor, på medelstora gårdar 27 kronor och på gårdar över 100 hektar 30 kronor. Det visar sig sålunda, att det inte är storbruket, som är det lyckligaste utan ett mellanting mellan storbruk och småbruk, att döma av herr Nannesons siffror. På samma sätt förhåller det sig med förräntningsprocenten. För små jordbruk under 10 hektar är förräntningsprocenten 5,42, för de medelstora jordbruken 6,83 och för de större jordbruken 6,17. De åtgärder, som av motionären föreslås, skulle sålunda, av detta att döma, icke

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

komma att leda till ett gott resultat, då ju de stora jordbruken, på gårdar överstigande 100 tunnland, visa sig löna sig nästan lika dåligt som småbruken. Jag tror därför, att det är för djärvt att säga, att bara vi få stora jordbruk med kooperativ drift, så kommer det att produceras livsmedel tillräckligt för landets behov. Emellertid äro ju dessa beräkningar helt och hållet beroende på de bokföringsuppgifter, som de enskilda jordbrukarna skicka in, och det kan ju tänkas, att dessa icke äro tillräckligt tillförlitliga. Det är ju icke någon kontroll, så det kan nog smusslas litet med dessa uppgifter. Jag finner därför motionärens förslag tilltalande. Därigenom skulle nämligen komma att upprättas vad jag skulle vilja kalla icke statsjordbruk utan ett slags kontrolljordbruk.

I Danmark har ett ungefär liknande förslag framkommit, och jag skall be att få nämna någonting om, hur man tänkt sig saken där. Försöken böra enligt det danska uppslaget vara så omfattande, att ett eventuellt dåligt resultat icke kan tillskrivas en tillfällighet. De böra ligga i olika landsdelar och å olika jordmån samt drivas såsom jordbruk i allmänhet, alltså inte, såsom här föreslagits, med någon nykonstruerad drift, genom införande av nya former för jordbruk. Staten skulle erhålla vanlig ränta och sedan övriga omkostnader betalts och räkenskaperna avslutats, skulle vinsten delas mellan samtliga anställda. Utom den kontroll staten måste utöva för att tillvarataga sina intressen skulle finnas en annan kontrollnämnd utan ansvar för gårdens drift, sammansatt av lika många representanter från vissa jordbruks- och lantarbetareföreningar. Denna nämnda skulle kontrollera, att gårdarna försågo sig med foder, gödselmedel, maskiner och redskap samt underhöllo byggnader och inventarier på samma villkor som övriga jordbruk, således utan någon som helst särställning. Vidare skulle den kontrollera, att gårdarna sålde sina produkter på samma villkor som övriga jordbruk, utan någon förmånsrätt, samt att varje sådan gård skulle vara delägare av traktens andelsföreningar. Danskarna ha sålunda kommit underfund med, att de få lov att försöka få fram något sådant för att kunna mildra misshälligheten och striderna emellan konsumenter och producenter.

Motionären har ju, såsom jag nyss nämnt, endast tagit sikte på storbruket. Vi ha i vår motivering sagt, att även småbrukets driftkostnader måste undersökas. Ty om man finge fram produktionsprisen för sådana här kooperativa jordbruk, som herrar reservanter rekommendera, så skulle de ju härröra från en särdrift inom jordbruket i vårt land. Det finns visst redan några kooperativa jordbruk och det står ju herrarna fritt att när som helst övertaga kooperativa jordbruk. Det kooperativa jordbruket skall väl också bära de allmänna omkostnaderna för gården. Det skall väl inte bli så att staten skall bidraga till detta kooperativa jordbruk, ty då bör staten också bidraga till allt vårt jordbruk. Även det kooperativa jordbruket skall väl liksom annat jordbruk underhålla byggnaderna och betala ränta på egendomen. Att man vid sådant

jordbruk skulle kunna binda arbetarna vid jorden, betvivlar jag på det högsta. Ty om en arbetare går in vid ett sådant kooperativt jordbruk och sedan blir osams med sina kamrater — vilket jag tar för givet, att han ofta blir — så måste han väl ha frihet att lämna jordbruket och begiva sig till Stockholm eller någon annan stad och bli industriarbetare. Nog blir det misshälligheter även där likaväl som nu är emellan arbetsgivare och arbetare.

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Vad beträffar Norrland har ju, som den siste ärade talaren omnämnde, motionären i sin motivering framhållit, att han icke här medtagit denna landsdel därför att han anser, att inom Norrland särskilda förhållanden råda; småbruk och skogsdrift ligga där nära tillsammans med varandra.

Vad vidare beträffar den saken, att detta ärende förut skulle hava behandlats av andra kammaren och då avslagits, så vill jag säga, att de motioner, som då förelågo, vitt skilja sig från den nu föreliggande. I de föregående motionerna talas om att industriarbetarna skulle ut och pröva på vad det känns i armarna att vara jordbrukare. För det ändamålet skulle det bli kostnader för staten till en början några hundra tusen kronor. Här ifrågasättes icke någon sådan utredning. Motionären ifrågasätter här, att staten skulle erhålla 10 % av i jordbruk nedlagt kapital, vilket jag för min del tycker skulle kunna nedprutas något; om staten finge 8 procent, skulle den väl kunna vara belåten.

Jag vill även framhålla vad motionären säger om småbruken. Det är ganska betecknande, när en fackman, som motionären verkligen är, anför, att småbruket inte kan producera sina produkter annat än till dubbelt så högt pris som storbruket. Jag skall be att få läsa upp vad motionären anför: »Detta låter orimligt för många. På grund av långvarig iakttagelse av dessa ting vågar jag dock påstå, att storbruket redan nu producerar sina alster minst dubbelt så billigt som småbruket. Och det antal arbetstimmar, som nedlägges i produktionen av en viss mängd varor, uppgår sällan vid storbruk till en tredjedel av den tid, som användes vid smådrift. Att småbruket, trots denna underlägsenhet, dock äger bestånd, beror därpå, att socialdemokratiens fordran, att produktionsmedlen skola ligga i samma hand som arbetet, för småbrukarens vidkommande på visst sätt är fylld. Han kan genom en oerhört lång arbetsdag, genom att i stor utsträckning utnyttja hustruns och barnens arbetskraft samt genom den yttersta sparsamhet, åt sig skapa — icke någon betydande fömögenhet — men en relativt tryggad ekonomisk ställning.»

Där se vi en person, som har erfarenhet av småbruket, som det ropats så högt om. Det visar sig att småbrukaren får arbeta mer än andra. Nu säga herrarna: Ja, det är att beklaga. Det är något fel; vi ha begått ett stort fel i detta land, då vi styckat alla dessa stora egendomar, styckat stora mönstergårdar till småbruk. Det är alldeles galet, och nu få vi försöka plocka ihop småbruken igen. Det finns ingen garanti för att de kooperativa arbetarna icke få slita lika mycket som småbrukarna, när de komma dit. De skola också betala

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

omkostnaderna, och de komma att få en oskäligt lång arbetstid för att få något över på jordbruket. Jag kan icke finna annat än att det för hela vårt land, för hela vårt folks framtid och för att det skall finnas något att leva av i detta land, det är nödigt, att vi få litet klart för oss, hur jordbruket skall komma att ligga, om det skall skötas som småbruk eller ej. Jordbruksdrift i småbruk är berättigad blott på vissa ställen, men vi bereda vårt land utan betänkande en stor olycka om vi kasta ifrån oss småbruken och säga, att här skall icke vara småbruk utan kooperativt storbruk på 300 tunnland. Det torde nog inte vara så rätt. Min erfarenhet av jordbruk är den, att storleken av jordbruket med hänsyn till den lämpligaste driften måste beräknas efter ortens och traktens förhållanden.

Jag vill på det livligaste instämma med motionären däruti, att vi måste hava några praktiska siffror och icke endast teoretiska siffror, som man haft och tagit med i beräkningen under kristiden, då det gällt den produktion som skulle tagas ut. Med bästa vilja kan agronomen Nanneson icke säga, att det kostar så och så mycket att producera det och det, så länge det icke finnes kontroll över att smussel icke skett med räkenskaperna. Något sådant kommer icke att förefinnas vid det kooperativa jordbruket efter de linjer, som danskarna tänkt sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr vice talman, mina herrar! Det kan måhända förvåna, att fjärde tillfälliga utskottet kunnat komma fram med ett tillstyrkande om utredning i anledning av denna motion, då vi den 20 mars behandlade ett par andra motioner, som gingo i samma riktning och kammaren då avslog desamma med stor majoritet. En föregående ärad talare har emellertid nedan påpekat, att i de motioner, det då var fråga om, begärdes det direkt anslag utan föregående utredning. Jag vill ytterligare understryka, att denna motion ligger så till, att det är fråga om en utredning. Man kunde knappast hoppas, att riksdagen skulle gått med på här avsedda anordning utan en föregående utredning, och jag får säga, att då jag väckte min motion i frågan, så var denna motion mera som »en ropandes röst», och jag hade icke någon tanke på att motionen den gången skulle vinna riksdagens bifall.

Jag får emellertid säga, att jag blev ganska tillfredsställd, då jag fick se att herr Vahlstedt kom fram med den nu föreliggande motionen. Ty jag tänkte mig då, att om det är så, att icke blott vi jordbrukare, som tillhöra de borgerliga partierna, önska en sådan lösning av frågan, i vad gäller produktionskostnaderna, utan även socialdemokraterna äro med på den linjen, så måtte vi väl kunna komma fram till ett resultat, nämligen tillstyrkande av motionen ifråga.

Såsom synes har emellertid utskottet icke kunnat ena sig. En del utskottsledamöter hava tillsammans reserverat sig och önska en annan motivering än utskottets. Herr Johansson i Hässlås har i en annan reservation gått på ett rent avslag. Orsaken till att de ut-

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

skottsledamöter, som icke kunnat gå med på utskottets förslag, icke kunnat ena sig med de andra, torde vara den, att reservanterna i sin motivering hava vänt motionen upp och ned eller, som herr Engberg brukar säga ställt saken på huvudet. Med bästa vilja kan jag, då jag läser herr Vahlstedts motion verkligen icke finna, att det skulle vara fråga om att först tala om medlet och sedan komma fram till målet. En motionär brukar väl i regeln först komma fram med målet och sedan tala om de vägar, på vilka han vill att detta mål skall nås. Man finner också, att motionären, just då han vidrör vad jag kallar huvudfrågan, nämligen produktionskostnadsproblemet, tillägger: »Det finnes emellertid även andra viktiga frågor, vilka jag anser med fördel skulle kunna få sin lösning i sammanhang med det ovan berörda spörsmålet, såsom jag här nedan skall påvisa.»

Jag kan icke förstå annat, än att motionären då sagt, att produktionskostnadsproblemet är huvudfrågan. Men det finnes även *andra* viktiga frågor, som här kunna få en lycklig lösning.

Då det nu gäller huvudsyftet som utskottet i sitt utlåtande sammanfattat sålunda: att få bort den ödesdigra motsättning och strid, som särskilt genom kristiden uppkommit mellan producenter och konsumenter av jordbruksalstren, att bringa klarhet över produktionskostnadsproblemet och därigenom skapa större förståelse mellan nämnda grupper — så vill jag säga, att detta önskemål onekligen är behjärtansvärt. Det torde näppeligen kunna lösas genom de åtgärder riksdagen har beslutat, nämligen infordrande av bokföringsresultat från jordbruk i skilda delar av landet.

Ty jag håller före, såsom jag sade i kammaren, då de andra här omtalade motionerna behandlades, att även om man skulle få aldrig så klara siffror, skall nog icke den stora massan av konsumentgrupper gilla dessa uppgifter, därför att man har icke kunnat kontrollera, att de äro riktiga. Det torde väl icke kunna förnekas av var och en, som känner till stämningarna i landet, att det sedan lång tid tillbaka på detta område stått ganska skarpa strider mellan producenter och konsumenter. Skulle det då icke vara önskvärt att komma fram till ett resultat, så att denna strid kunde avvecklas och tystas ned. Det är särskilt två orsaker, som bidraga till, att man måste försöka genomföra en sådan här fråga. För det första är det nämligen så, att jordbrukslärans teorier i viss mening framdriva detta krav, därför att folket i landet, som icke äro jordbrukare, få del av denna jordbrukslärans teorier, och då få de den uppfattningen, att om lantbrukarna hade sina jordbruk så och så och skötte sig på det och det sättet, så skulle resultatet av jordbruket bliva mycket mera lönande, än det nu är. Jag har träffat på ofantligt många, som resonerat på det viset, och även personer, som försökt omsätta sina idéer i livet och därför skaffat sig jordbruk. Men då har det visat sig, att teorien förhåller sig till praktiken ungefär som en vacker vagnshäst med granna seldon till en grov och klumpig arbetshäst, d. v. s. det blir icke samma resultat, som man tänkt sig, då man försöker omsätta sina idéer i det praktiska livet.

Då utskottets vice ordförande på förmiddagen ironiserade över,

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å visas kronoegendomar. (Forts.)

att jag i min motion kommit till ett sådant resultat, som att industriarbetarna skulle gå från sitt arbete och bliva jordbrukare, så vill jag säga, att jag icke tänkt mig, att vilka arbetare som helst skulle göra det. Men jag har träffat så ofantligt många industriarbetare, som resonerat som så: tänk om jag bara hade möjlighet att skaffa mig ett litet jordbruk; tänk så bra jag skulle sköta det och så bra jag skulle få det; men det går icke, ty jag är för fattig. Då ville jag ju med min motion ingenting annat, än att dessa stackars lidande människor skulle få i det praktiska livet realisera sina idéer. Om min motion var oförnuftig, kan jag icke hjälpa det. Herr Vahlstedts motion är mycket mer förnuftig enligt vice ordförandens mening. Och det kan ju hända, att det är ett mera praktiskt uppslag, han kommer med.

Det andra, som framdriver en sådan här undersökning är den rörelse, som numera allt kraftigare börjat göra sig gällande bland jordbruksarbetarna. Vi veta litet var, att här pågår en rörelse, för att dessa människor skola få en drägligare tillvaro och bättre betalt för sitt arbete. Och jag försäkrar, att jag önskar ingenting hellre, än att så måtte bliva fallet. Många gånger har jag ömkat mig över statkarlarna och deras beklagliga förhållanden. Säkerligen är det mycket berättigat, att dessa människor få en bättre tillvaro. Men mina herrar, vad hänger det egentligen på, om dessa människor skola få det bättre med avseende på bostäder, avlöning, o. s. v.? Jo, det hänger helt enkelt på, om jordbruket bär sig i vårt land. Ty det finns ingen möjlighet att stegra arbetslönerna oupphörligt och på samma gång säga, att jordbrukaren har ingen möjlighet att taga ut denna stegring hos den konsumerande allmänheten.

Nu frågar man sig — herr Johansson i Hässlås rörde särskilt vid kostnaderna — skall detta bära sig? Ja mina herrar, lyckas detta, så att staten får 4 eller 5 % och arbetarna få dela vinsten i övrigt, så bevisar det, att vi bönder ingenting ha att knota över i fortsättningen. Då äro vi fullständigt tystade. Och skulle det icke, mina herrar, vara bra att få klart för sig, att bönderna ha orätt och kunna reda sig bara de ligga i och sköta sig? Men om det icke skulle bära sig, då menar herr Johansson i Hässlås, att staten får förlora. Men vad visar då detta? Om statens järnvägar, om statens affärsdrivande verk i övrigt icke bära sig utan gå med förlust, vad gör då staten? Jo, man höjer priset på de nyttigheter, som dessa verk åstadkomma för den konsumerande allmänheten, för att dessa verks arbetare skola få möjligheter att föra en människovärdig tillvaro. Och de sätta sig sannerligen icke i efter hand i det fallet, de giva sig icke, förrän de ernått de möjligheterna. Då får alltså den konsumerande allmänheten, som betjänas av dessa verk, betala denna förlust, om vi kalla det så. Men om det gäller jordbruket, så säger man, att dess förluster kan naturligtvis icke staten betala. Men vem skall då betala dessa förluster, om staten icke vill göra det? Jo, naturligtvis skola bönderna taga förlusten. De skola producera, och det angår ingen, om det blir förlust för dem. Det blir resultatet. Men jag kan icke gå med på, att det är riktigt. Om alla andra i denna tid sträva efter att komma fram att komma med och man icke vill offra något även i dessa kristi-

der, utan hava så stora anspråk som möjligt i alla avseenden, då skall man icke, mina herrar, begära, att det skall finnas en kategori, nämligen lantbrukare och lantarbetare, som skola ha det sämre och icke kunna taga ut av den konsumerande allmänheten, vad de möjligen förlora. Då blir det ett proletariat, som icke har några möjligheter i det avseendet. Man talar ofta om rättvisa, och när det gäller lönregleringar o. s. v., kommer den ena kåren efter den andra och vill ha sina krav *rättvist* tillgodosedda. Men då skall det vara rättvisa även gentemot oss, och man skall giva oss samma möjligheter. Jag kan icke inse, varför det skall finnas en klass i Sverige, som icke kan komma fram med samma krav som andra. Vi skola väl vara demokratiska, och det skall väl vara likställighet.

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Jag anser sålunda, att det bör undersökas, om det är möjligt att komma fram på denna väg till en lösning av frågan, om jordbruket bär sig eller icke. Nu är det icke möjligt. Och det är här icke fråga om några nya experiment eller att införa nya metoder i avseende på att pröva nya konstgödningsämnen eller nya sädessorter, utan vid dessa ifrågavarande jordbruk skulle man tillämpa precis samma jordbruksmetoder, som nu tillämpas. Det skall väl icke vara omöjligt för staten att få en person, som kan sköta det lika bra som enskilda sköta sina jordbruk. Och varför skulle man icke kunna förutsätta, att arbetarna här skulle vara lika måna om att sköta sig, som när de äro i enskild tjänst, då de här även få del av vinsten? Vi skola väl icke heller tro, att allt vad staten har hand om går tillbaka, därför att det inte finns något enskilt intresse. Men just därför att det finns denna halvkooperativa form och detta intresse för arbetarna, så tycker jag det också finns möjligheter. Jag kan icke finna annat, än att det skulle vara lyckligt för vårt folk och land om grannsämjan så att säga de olika klasserna emellan kunde bliva bättre, genom att man ginge fram på den här linjen.

Nu kan någon säga, att det är farligt att gå fram på denna halvkooperativa väg ur principiell synpunkt, och det kan tänkas, att det vore bättre att försöka på enskild väg. Jag vill då endast hänvisa till, vad herr Trygger anförde i första kammaren under remissdebatten. Herr Möller hade varit uppe i debatten och gjort gällande, att arbetarna fingo för litet med av förtjänsten. Till svar på det säger herr Trygger:

»För övrigt, är det nu så, att förhållandena skulle bli lyckosamma, ifall arbetarna vore delägare i företagen, förstår jag sannerligen icke, varför man icke försöker göra ett experiment. Vi ha ju redan denna 8-timmarsarbetsdag, vilken är framkommen som ett experiment. Innan man lämnar hela den nuvarande produktionsordningen och övergår till socialisering och statsdrift eller också till företag, där arbetarna privaträttsligt skulle vara företagets ägare — varför gör man icke några försök? Kan man icke på skilda områden skapa företag, där arbetarna äro delägare i företagen och de själva eller staten får bestämma företagens ledning, och se hur det kommer att gå? Då kunna vi jämföra resultaten med vad den gamla ordningens företag förmå prestera. Företagen må konkurrera med varandra.»

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Till och med herr Trygger har således, kan man säga, rekommenderat ett sådant här försök att få fram, huru det verkligen förhåller sig i konkurrensen mellen de företag, som drivas i någon form kooperativt eller enskilt. Jag tror sålunda, att ur den synpunkten behöver man icke alls vara rädd för, att detta skulle leda till några olyckliga resultat.

Och för övrigt, skulle det icke vara önskvärt för oss litet var att komma till ett resultat beträffande jordbruksbefolkningens möjligheter till utkomst och är det icke en vällovlig gärning försöka närma arbetare och arbetsgivare till varandra? Skulle det icke vara lyckligt, om man kunde komma därhän, även om man skulle gå på denna väg? Jag tror det säkerligen.

Nu har herr Johansson i Hässlås och även vice ordföranden, då han, som jag förut sade, vände motionen upp och ned, sagt, att produktionskostnadsproblemet ha vi möjlighet att få löst utan att gå fram på denna väg. Jag vill då säga, att just denna tanke att genom att få dessa jordbruk till stånd och genom att få verkligt klara bevis för, huru statsdrift och annan drift bär sig, så skulle vi ändå få det *allra bästa* resultatet med avseende på detta produktionskostnadsproblem.

Då det också här varit fråga om småbruk och storbruk, kan jag icke underlåta att säga några ord om småbruket. Jag vill då säga, att under den tid, som nu snart torde stunda, kommer småbruket att få det ganska svårt. Det är säkerligen så, att egentligen inga nya småbruk i denna tid kunna anläggas. Jag måste säga, att det är nästan oförlåtligt, att man nu skaffar pengar åt folk, som icke ha några pengar själva, genom att låna dem pengar för att köpa hus och jord och bliva småbrukare. I den här tiden kommer det icke att lyckas. Den revolution, som gått fram över världen, har sådana följder, att det kan icke vara möjligt med det penningvärde vi nu ha och med det sjunkande värdet på jordbruksprodukter.

Då professor Wohlin, bondepartiets ledare i första kammaren, nyligen för Lundastudenterna har deklarerat den där satsen: tillbaka till jorden, så vill jag fråga: vad ämnar professor Wohlin bjuda folket på, då de komma tillbaka till jorden? Är det verkligen så, att man nu kan tänka sig, att jordbruket skulle kunna hålla dessa människor, som komma tillbaka, kvar vid jorden? Jag vill säga, att det nog i många fall skulle bli en ganska stor besvikelse för dem, som komme tillbaka dit i dessa tider. Men är det då icke viktigt, att man, innan man så att säga sätter detta fältrop på sin fana, försöker utröna de möjligheter, jordbruket ger att bereda sina idkare en anständig bärgning, innan man så där frankt ropar ut: Kom tillbaka till jorden! Jag skulle naturligtvis ingenting hellre önska än att så många som möjligt komme tillbaka till jorden, men jag anser, att det vore en olycka, om de skulle få leva under så odrägliga förhållanden, att de skulle bli avskräckta från att bli kvar. Jag tror sålunda, att det även ur denna synpunkt vore synnerligen lyckligt, om man finge en sådan här prövning av denna fråga.

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Vi ha sagt i utskottsbetänkandet, att det skulle vara lyckligt, om man i framtiden, då man går att avväga de olika näringarnas berättigande till statshjälp, hade ett sådant här resultat att peka på. Jag tror, att den tiden kanske snart nog kommer, då det blir så att det kommer att väga mellan de olika näringarna, huru de på bästa sätt skola understödjas, och då vore det lyckligt, om man hade faktiska bevis för huru det bär sig att bruka jorden här i vårt land.

Jag skall sedan be att få säga några ord till herr Bergström i Bäckland. Han kom fram med det yttrandet, att han icke kunde inse, att dessa försök skulle ha så stor betydelse för Norrland. Jag vill då säga, att dessa försöksgårdar komma att ha betydelse för *varje* svensk jordbrukare och varje svensk man och kvinna, som är anställd vid jordbruk i Sveriges land. Det är här icke så mycket fråga om de olika lokaliteternas förutsättningar i landet, ty om man får gårdar här och var, även om det bara blir i mellersta och södra Sverige, skola naturligtvis dessa gårdar förläggas, där det är normala möjligheter att bedriva ett normalt jordbruk, och då får man ett genomsnittsutslag, som kommer att gälla, tror jag, även för Norrland.

Innan jag slutar, skall jag be att få påpeka, att i sak skilja sig de olika förslagen icke så synnerligen mycket. Klämmen i reservanternas förslag och i utskottsmajoritetens är det, som herrarna finna, icke stor skillnad på, och resultatet av dessa försöksgårdar blir givetvis ungefär detsamma, vare sig man går den ena vägen eller den andra. Men vi kunna naturligtvis icke gilla, att man tar och vänder motionärens tankegång upp och ned och kallar det för bisak, som egentligen är huvudsak, utan vi ha med vår motivering velat säga: Detta är huvudsaken, här ligger målet och här gå de vägar, på vilka man vill komma till detta mål. Jag tror därför, att det är riktigt, att i detta fall ansluta sig till utskottets motivering.

Jag ber, herr vice talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson i Kroken: Herr talman, mina herrar! För min del har jag blivit mycket tilltalad av detta förslag, och jag tycker, att alla partier och alla klasser och yrken borde kunna ena sig om en sak, sådan som denna, nämligen att göra ett experiment för att få möjligast tillförlitliga utredning dels av produktionskostnaderna för lantmannaprodukter och dels av huru storbruksdriften och småbruksdriften ställa sig gentemot varandra samt för att den gamla striden och meningsskiljaktigheterna mellan producenter och konsumenter åtminstone i någon mån skulle kunna mildras. Att få dem avförda är väl icke möjligt, men i varje fall skulle de kunna mildras genom att man finge fram verkliga produktionskostnadssiffror. Man skulle även kunna få utrett, huru det ställer sig med statsdrift i förening med kooperation. Det talas ju så mycket om socialisering och statsdrift av jordbruket och det skulle vara icke endast av intresse utan av verkligt stort värde att få möjligheterna därtill på detta område undersökta och utexperimenterade.

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Jag skulle vilja instämma med den föregående ärade talaren, ordföranden i utskottet, i hans ypperliga anförande ända till mot slutet, då jag icke precis kunde vara med. Han för sin del ansåg, att småbruket icke är lyckligt, och att det icke är bra att låna folk penningar på billiga villkor, då de sedermera icke kunna reda sig på sina småbruk. Det vill jag också instämma i såtillvida, att om de egna hemmen äro alltför små, äro de i allmänhet icke lämpliga. Men om det t. ex. är en hantverkare, som kan skaffa sig bifortjänster, är det ju lyckligt även med de små egnahemsjordbruken, som vi hade från början, till vilka staten lämnade lån på, jag tror högst 4,000 kronor; och jag skulle kunna anföra exempel på många sådana i min hemtrakt, som äro verkligt lyckliga hem. Men då fordras ju, som sagt, att innehavaren har något hantverk eller någon bifortjänst. Nu ha vi ju kommit underfund med att vi behöva större egna hem, där en familj kan ha både sysselsättning och försörjning. Sådana skola ha ungefär 10—20 tunnland åker, och för min del är jag av den meningen, att det må vända sig hur det vill i världen och i tiden, så den, som har ett sådant eget hem på 15—20 tunnland och icke är alltför mycket skuldsatt, och som sköter det med eget folk och lever sitt enkla liv, som vi äro vana vid på landsbygden, med sparsamhet och arbetsamhet, han reder sig i alla väder, det får vända sig huru det vill. Jag är därför icke så misströstande på de mindre jordbruken, men jag skulle i alla fall vara intresserad av att få det här experimentet utfört, så att man kunde få veta, huru det ställer sig på småbruken, d. v. s. 10—20 tunnlandshemmen, jämfört med de större gårdarna på ett par tre hundra tunnland o. s. v.

Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hamrin: Herr talman! Liksom man ibland, i riksdagen, något skämtsamt måhända, geografiskt brukar uppdela Sverige i två områden: Skåne och Norrland, brukar man också ibland diskutera en hel del ekonomiska spörsmål endast ifrån de synpunkter, som kunna anläggas av antingen bönder eller arbetare. Då jag nu icke är bosatt inom något av dessa geografiska områden ej heller kan räkna mig direkt till någon av de yrkeskategorier, som jag nyss nämnde, må det förlåtas mig, att jag kastar mig in i debatten och yttrar några ord.

Då jag betraktar den gjorda framställningen och lyssnar till den debatt, som här förts, kan jag icke underlåta att erinra mig, huru vi årligen bevilja stora anslag till undersökningar och utredningar, och det är ju känt för oss alla, hur under varje huvudtitel i statsverkspropositionen, förekomma anslag till kommittéer för utredningar o. dyl. Nu föreställer jag mig, att just på ett område, där man, som redan under debatten framhållits, tvistat så mycket som på det ifrågavarande, skulle det icke vara ur vägen, att man även med ekonomiska uppoffringar sökte kanstatera, vad som verkligen är faktum eller icke.

När det gäller det ekonomiska området i övrigt, är det ju mycket

lätt att på grund av tillgänglig statistik konstatera, huruvida en viss industri bär sig eller icke, och man kan ju också göra jämförelser mellan statsdriften och enskild drift i detta avseende. Jag behöver ju då icke erinra om att staten har monopol på vissa företag här i landet, och man kan ju redan där se, huru dessa företag bära sig. Men även i avseende å sådana företag, där staten konkurrerar med enskild företagsamhet, har man ju vissa jämförelsepunkter att utgå ifrån. Sålunda ha vi ju kunnat se, särskilt under kristiden, hurusom statens järnvägar gått med oerhörda förluster, under det att en hel del enskilda järnvägar, som under normala förhållanden icke burit sig, lämnat betydande överskott eller åtminstone förmått förränta det kapital, som är nedlagt i desamma. Man kan helt säkert redan nu på grund av tillgänglig statistik och vunnen erfarenhet göra vissa jämförelser mellan statsdrift och enskild drift och se, i vad mån det i driften nedlagda kapitalet förräntas. Men när det gäller landets största näringsgren, vår modernäring, pågår alltjämt tvisten, huruvida man under nuvarande förhållanden kan fortsätta med denna produktion, om hänsyn skall tagas till att de personer, som äro anställda i dessa företag, få ett skäligt vederlag för sitt arbete med hänsyn tagen till förräntningen av det i företagen nedlagda kapitalet. Om jag utgår från denna förutsättning, kan jag icke finna annat än att det verkligen vore på tiden, att man sökte lösa dessa tvistefrågor. Nu har ju också från vitt skilda håll förord lämnats till den framställning, som här föreligger, även om man kommit till samma slutpunkt med ganska olika motivering.

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Beträffande motiveringen kan jag för min del icke annat än finna, att den majoritet inom utskottet, som dikterat utskottets motivering, haft fullt fog för sitt påstående, att motionen, sådan den här föreligger och så som motionären motiverat sitt yrkande, lägger huvudvikten vid att verkligen konstatera den verkliga produktionskostnaden på jordbrukets område. Motionären har ju i första delen av sin motion särskilt gång på gång betonat, att det gäller att slita den gamla tvisten mellan konsumenter och producenter för att verkligen få fram fakta beträffande priserna med avseende å jordbruksalster.

Nu föreställer jag mig, att det kanske är en och annan, som i det uppslag, som här föreligger, ser en fara ur den synpunkten, att man här vill taga ett första steg för att förverkliga den ifrån socialdemokratiskt håll framkomna socialiseringstanken. Jag skulle då för min del vilja säga, att värre rädd för de projekt, som från socialistiskt håll framkommit, är jag icke än att jag kan med livligt instämmande i detta avseende åberopa ett uttalande av en av riksdagens äldsta socialdemokratiska ledamöter, som för icke så länge sedan stod i en socialdemokratisk tidning. »För mig», stod det, »duger icke någon annan socialism än den, som i fri och öppen tävlan kan bestå i konkurrensen med enskilda företag.» Jag är övertygad om att samtliga jordbrukare kunna underskriva den satsen, ty att man skulle komma så långt, att jordbrukarna i fri och öppen tävlan bli ihjälkonkurrerade av statsdriften, det tror jag icke är någon fara för. Tvärt om,

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

de undersökningar, man här vill sätta i gång, skulle utan tvivel ge vid handen, att den faran icke föreligger. I stället kommer det enligt min övertygelse helt säkert att visa sig, att landets jordbrukare skulle, om de ville följa utslaget ifrån ett sådant försök, ha rätt att kräva större betalning för det arbete, de prestera, och då det gäller att jämföra jordbruket och andra näringsgrenar, få vi erinra oss, att man beträffande industrien icke blott kan se, i vilken utsträckning kapitalet förräntas och företagaren får sin avkastning, utan jämväl under huru lång tid av dagen, som arbetskraften tages i anspråk.

Vi ha i detta fall särskilda bestämmelser, som reglera arbetsförhållandena. Med avseende på jordbruket är det så, att även om vi kunna peka på att såväl småbruks- som stordriften bära sig utmärkt, finnes dock ingen tillförlitlig undersökning, som visar vilka arbetsprestationer, som jordbrukarna behöva nedlägga för att komma till det resultat, dit man nu kommit. Även i detta hänseende skulle en sådan undersökning alldeles säkert vara av betydande värde.

Nu har ju motionären dock icke vågat sig på att taga ett så stort steg, att han föreslår upprättande av ren statsdrift, utan i stället söker han finna en kombination mellan statsdrift och enskild företagsamhet. Han pekar på bildandet av kooperativa företag, och han motiverar detta därmed, att de maskinella anordningarna inom jordbruket ha dock ännu ej utvecklat sig så, att den rena statsdriften på nämnda område skulle med säkerhet kunna ekonomiskt bära sig. Jag skulle vilja fråga: stå icke samma maskinella anordningar till buds beträffande statens jordbruk som beträffande den enskildes? Jag skulle vilja själv svara och säga, att om man endast tänker på de maskinella anordningarna, stå naturligtvis mycket större resurser staten till buds för att kunna driva storbruk än den enskilde har till sitt förfogande. Motionären vågar, som sagt, icke taga steget fullt ut, men i varje fall kunna även med den kombination, som han här förutsätter, vissa resultat bliva nog så intressanta.

I ett annat avseende ber jag också att få beröra motionärens motivering. Han framhåller, att det här skulle gälla ett mycket vittgående försök, och han talar om att i den mån kontrakten å kronogårdar med en areal av lägst 150 hektar utlöpa, övertages driften å desamma av staten själv, som genom jordbruksministern tillsätter förvaltare å gårdarna för ett år åt gången. I detta avseende är jag icke nog sangvinisk att vilja göra gällande, att det skulle vara en klok politik. Tvärtom tror jag, att det skulle vara alltför riskabelt att i så stor utsträckning kasta ut statens egendomar på experiment. Men om man däremot inskränker sig till den omfattning, som utskottet givit denna fråga i sitt utlåtande och hemställan, så innebär det i själva verket mycket litet uppoffring från statsverkets sida. Det är på det sättet, att vi ha en hel del jordbruksdomäner, som, om man tager hänsyn till de utgifter, som statsverket direkt och indirekt får vidkännas för byggnader och sådant, icke lämna synnerligen stor avkastning. Man kan lätt

finna en hel del egendomar, som icke inbringa någonting till statsverket, om man endast tager hänsyn till själva jordbruket. Jag vill då göra gällande, att om staten sålunda upplåter några sådana egendomar inom olika provinser i landet, är det ett ganska billigt experiment. Visserligen kan någon invända, att staten måste i alla fall släppa till rörelsekapital och bekosta uppsättningen, men det är dock sådana värden, att man kan få åtminstone en del tillbaka.

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Slutligen, herr talman, vill jag yttra ett par ord om den reservation, som avgivits av min politiske meningsfrände herr Johansson i Hässlås, och i vilken han vänder sig emot detta uppslag och menar, att då vi redan ha vidtagit en del undersökningar och åtgärder alltjämt vidtagas för att lösa de tvistefrågor, som här äro uppe på dagordningen, skulle det icke vara skäl i att bifalla den föreliggande motionen. Det har redan sagts här upprepade gånger, att dessa uppgifter och den statistik, som på detta sätt kan komma till stånd, blir i större eller mindre utsträckning fullkomligt underkänd. Så har skett hittills, och det kommer helt säkert att bli fallet hädanefter. Om staten däremot skulle upplåta några kronoegendomar att användas på det sätt, som här är föreslaget, kunna de siffror, som vid denna jordbruksdrift komma fram, jämföras just med de siffror, som på teoretisk väg framkomma från de enskildas jordbruk.

Hur jag än ser på saken, herr talman, har jag kommit till det resultatet, att jag med nöje yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Osberg: Herr vice talman! Det är ju så, att det kunde vara alldeles tillräckligt talat i detta ärende, ty jag är säker om att alla här redan ha klart för sig, hur de komma att ställa sig vid den omröstning, som troligen kommer att ske. Jag vill till en början säga, att jag kommer att gå på utskottets hemställan och yrka bifall till densamma.

Jag har tillåtit mig ett par gånger tillförene under de sista åren, när detta spörsmål blivit mera aktuellt, att yttra mig om de orsaker, som egentligen ligga till grund för allt detta resonemang. Den nuvarande situationen hade egentligen icke behövt inträda, om den svenska familjen icke hade så att säga urartat. Vi hava för få personer, som ägna sig åt ett produktivt arbete. Det svenska samhället hänger snart sagt på handel och vandel och oskälig vinst, och det är detta, som gör, att det hela snart kommer att gå sönder. Det kommer fram missnöje från både det ena hållet och det andra, då det gäller att avgöra frågan, hur man skall ordna med dessa saker. Det har ju gått så långt, att vissa direktörer för olika bolag, t. ex. bankbolag, rederibolag och vanliga industribolag, kunna komma upp över miljonsumman i inkomst av de företag, som de äro chefer för och då måste man få klart för sig, att snart skall allt gå sönder. Man skall också tänka på, att när priset på de varor, som skola distribueras i landet, kommit upp till det dubbla mot tillverkningskostnaden, måste det bli svårt på landsbygden för sta-

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

tare, drängar och små lantbrukare att kunna tillösa sig de saker, som de nödvändigtvis måste ha, såsom skodon, kläder, husgeråd och vad det än må vara. Icke minst gör sig detta gällande, när man räknar med att de redskap, som skola finnas för jordens bearbetning, genom trustbildningar och dylikt kommit upp i dubbla värdet mot vad det egentligen skulle vara. Vad är då resultatet av dessa oskäliga vinster? Jo, det är naturligtvis, att en stor del av folket kan leva synbarligen utan att behöva göra något produktivt arbete. Då är det naturligt att det går sönder. Detta är enligt min mening orsaken och upphovet till att producenter och konsumenter i alla dessa år stått i strid emot varandra. Man har aldrig gått till grunden och försökt få reda på det onda utan blott stritt och kivats om dessa saker.

Vad beträffar själva den framställning, som motionären gjort, är det naturligtvis ingen människa, som kan motsätta sig ett så billigt krav som detta, när staten har egen jord och motionären begär, att man skall pröva på det ideal, som han tror för framtiden vara det rätta, även om det har en liten smak av socialisering, ty det måste väl ändå tyda på detta.

Jag har redan sagt, att jag kommer att yrka bifall till motionärens framställning. Men när jag närmare granskar, hur detta försök kommer att taga sig ut, om vi skola gå efter de prislägen, som nu existera, finner jag mig föranledd att påpeka, att vi under de senaste veckorna i statsutskottet haft uppe förslag om byggnader för statstjänare. Då ha vi kommit till det resultatet, att en vanlig banvaktsstuga går på en kostnad av mellan 30,000 och 35,000 kronor. Skall staten nu bygga sådana bostäder för varje lantarbetare och man skall försöka köra fram på den bogen, då är det lätt att se, vart det skall gå. Annorlunda ter det sig naturligtvis, om vi hava blick för angelägenheten av att försöka hjälpa egnahemsinnehavarna. Därmed menar jag icke såsom herr Larsson i Kroken sådana, som ha 15, 20 tunnland jord, ty dessa äro små hemmansägare. Vad jag lägger huvudvikten på, är att lantarbetarnas ställning förbättras, och det är väl egentligen detta, som givit anledning för motionären att komma fram med denna motion, att han vill söka göra det bättre för dem. Jag tror icke, att motionären kommer att få rätt till sist, att dessa komma att känna sig belåtna med att sitta som lejt folk i hyreskaserner. Det svenska folket har en annan läggning; det älskar friheten, och det har alltid gjort det. Jag tror icke heller, att man kan borteliminera detta genom ett förstatligande av jorden och genom att sätta till fogdar, som de skola gå såsom drängar under. Folket vill ha sin frihet, och detta kan vinnas på lämpligare vägar än motionären föreslagit. Låt oss därför stödja egnahemsrörelsen med lägenheter på tre, fyra, fem tunnland. En sådan egnahemsinnehavare kan hava familjen besutten på sin lägenhet och söka tillfälligt arbete vid de större och medelstora gårdarna i närheten. Jag tror, att det blir den lyckligaste lösningen av detta spörsmål.

Att komma fullt upp till jämnhöjd med industrien går icke.

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Jag var nyligen på besök i Nynäshamn och besåg telegrafverkets verkstäder. När jag kom in i de stora ljusa verkstäderna och såg det arbete, som dessa människor hade att utföra — det var först och främst rent och fint och lätt arbete med åtta timmars arbetsdag och hög betalning, jag tror, att flickor, som voro 15—16 år, hade en inkomst av 65 à 75 kronor i veckan — tänkte jag, att så länge sådant existerar, blir det alltid en längtan och trängtan för den arbetande klassen att om möjligt få plats på sådana ställen. Det enda, som kunde bilda en motvikt, vore om man kunde skaffa folk egnahem, där de kunna ha sina små täppor att ägna sig åt med den förnöjsamhet, som detta medför, i stället för att bo i kaserner. Jag har själv erfarenhet av industrien, och att man där kan ställa det bättre för sitt folk, gör naturligtvis, att många draga sig dit.

Om man skulle införa ett sådant kooperativt jordbruk, som motionären föreslår, tror jag, att det skulle medföra en hel del vanskligheter. Det är alldeles naturligt, att icke alla i en lantarbetarstam kunna fullt jämställas, utan det är vissa, som ha företräde framför andra, och då kommer det naturligtvis att uppstå missbelåtenhet. Vi hade ett slags kooperativt företag hemma i min socken förliden sommar. Det var ett stort grävningsföretag, och det bildades arbetslag. Om de funno, att någon i laget icke var fullgod arbetare, körde man bort den, som var mindervärdig. Här kommer att bli de allra värsta känningar på detta område, därför att den ena kommer att avundas den andra hans företräde.

Jag tror emellertid, att om man vill nå det allra bästa resultatet, får man se till, att man får någon anständighet i fråga om industri-, handels- och bolagsvinsterna samt försöker lätta svårigheterna för dem, som söka erhålla egnahem och gör något för dessa. Och gör man det och strävar efter det målet, tror jag, att det blir överflödigt att vidtaga några alltför omständliga åtgärder på annat sätt. Jag tror, att den fria arbetskraften är dubbelt så mycket värd som en mera bunden sådan.

Med dessa få ord ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets framställning.

Herr Johansson i Vittinge: Herr vice talman! Jag hade icke tänkt att kasta mig in i den här debatten, som den låg förut. Jag hade emellertid redan 1918 tillfälle, att vara med i fjärde tillfälliga utskottet, då vi hade en motion av herr Ericson i Funäsdalen, där han yrkade på utredning angående möjligheterna för drift av kooperativt jordbruk. Denna motion innebar ju icke detsamma som den nu föreliggande. Det uttalades då förvåning över att även socialdemokraterna voro enhälliga med de övriga ledamöterna i utskottet om att avstyrka nämnda motion, men det är, som det också står i utlåtandet, så, att kooperation finnes inom alla områden, inom mejerier, handelsföreningar och inköpsföreningar av olika slag, och vi ansågo ju också därför, att det icke skulle vara omöjligt att driva ett kooperativt jordbruk. På den grund ansågo vi helt naturligt, att vi icke så sent som 1918 skulle behöva bifalla en motion med

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

begäran om utredning om förutsättningarna för drivande av kooperativt jordbruk. Att drivande av kooperativt jordbruk kan vara förenat med stora svårigheter, är jag villig att erkänna, men jag tror, att en sådan drift, som motionären åsyftar, en kooperativ jordbruksdrift med staten som ägare och ledare av det hela, skulle kunna bli mycket fördelaktig.

Utskottets ordförande, herr Carlström, sade för en stund sedan, att reservanterna velat ställa hela frågan på huvudet och vänt den helt om. Jag tror man i stället kan rikta dessa ord till utskottsmajoriteten och säga, att det tvärtom är de, som vänt frågan helt om mot vad jag tror, att motionären åsyftat. Jag tror, han också tänkt sig den möjligheten, att man skulle kunna åstadkomma en kooperativ drift i gemenskap med staten. Nu förhåller det sig ju så, att alla våra stora kronodomäner icke kunna upplåtas direkt till de arbetande, utan det måste naturligtvis vara en kapitalstark person bakom. Lantarbetarna hör man ytterst litet talas om i denna kammare och icke heller eljest, och de räknas sällan som någon viktig faktor vid jordbrukets utövning. De ha ju visserligen nämnts litet mera på senare tiden, men då har det varit på tal om att de äro oförskämda, därför att de vilja ha för mycket betalt, att de fördyra livsmedlen för konsumenterna o. s. v., o. s. v. Men hur förhåller det sig, om vi se på lantarbetarna på dessa stora kronoegendomar? Där ha de ju visserligen en ersättning, som man kan kalla skälig, för sitt arbete, men den egentlige innehavaren av egendomen, den som arrenderar av kronan, sitter ju i regel med en stor våning på Strandvägen eller i någon annan av våra större städer och har en icke så liten behållning på dessa kronans domäner här och var i landet. Jag tror, att om vi skulle bifalla den utredning, herr Karlsson i Stockholm och hans medreservanter begärt, kanske det skulle kunna finnas möjlighet, att denna utredning skulle kunna åstadkomma så mycket, att det skulle kunna bli utsikt för dessa lantarbetare att i gemenskap med någon duglig arbetsledare för det hela kunna driva jordbruket och få litet mera behållning, än vad nu är fallet.

Det kan ju visserligen sägas, att det nedlagts kapital på egendomen, att arrendatorn behöver ränta på detta o. s. v. Nåja, vi kunna icke med fördel stycka alla gårdar för småbruk, utan vi måste också i fortsättningen ha stordrift, vilket jag för min del tror är av rätt stor betydelse för den konsumerande allmänheten. Då tror jag vi kanske genom denna utredning skulle kunna få fram någon idé, som kunde vara tillräckligt bärkraftig för att på så sätt giva dessa lantbrukets många arbetare eller åtminstone en del av dem möjlighet att på en halvkooperativ väg få tillfälle att driva jordbruket med större intresse och kanske bättre resultat, än de nu kunna göra, då de gå som statdrängar under större eller mindre godsägare. Jag tror också, att det i många avseenden skulle kunna vara ett gott resultat, att man finge se, huru dessa stora kronodomäner för närvarande drivas och skötas, vilket utredningen kanske sedermera skulle kunna påpeka. Jag tror, att om man skulle gå ut i bygderna och se på huru dessa domäner skötas, kanske i jämnbredd med lika stora enskilda jordbruk och ta i betraktande den avkastning, kronan får av

gårdarna och förhållandena i övrigt. Jag tror man då skulle finna, att det icke blivit de bästa resultat. Sedan är det ganska lätt att söka svänga om frågan och få fram just det, man vill komma till i den av herr Carlström m. fl. väckta motionen. Då det icke lyckades att få majoritet i kammaren för denna motion, då sökte man genom utskottsmajoritetens motivering få fram just vad man åsyftade i denna motion, nämligen en utredning och en tillförlitlig statistik. Jag är emellertid på det klara med att det finnes många personer, som komma att göra allt för att söka få denna statistik så missvisande som möjligt, ehuru jag icke vill påstå, att detta är utskottsmajoritetens mening.

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till herr Karlssons i Stockholm m. fl. reservation.

Herr Karlsson i Stockholm: Herr talman! Jag har nödgats ännu en gång taga till orda i denna fråga för att bemöta några talare, som här yttrat sig. Det kan förefalla kammaren något underligt, att reservanter och utskottsmajoritet tvista i denna fråga, då man ändå kommer till ett slut, som blir ungefär detsamma. Ty om man läser klämmen i såväl utskottsmajoritetens förslag som i reservanternas, skall man finna, att yrkandet är ungefär detsamma. Men då båda yrkandena avse utredning, har det naturligtvis en viss betydelse, huru denna utredning kommer att göras och vad som kommer att läggas såsom huvudsynpunkt för denna. Nu har herr Carlström här sagt, att vi reservanter vänt frågan på huvudet. Ja, det är nu något egendomligt, då motionären själv, som ju borde veta, vad som är huvud och vad som är fötter på hans fråga, här yrkat bifall till vår reservation. Han har sålunda ansett, att vi ställt frågan riktigt och så, som han tänkt sig.

Så vill jag säga, att det dock skulle vara något egendomligt, om man skulle säga, att bokföringsfrågan här är mera angelägen än frågan om hur vi bäst skola utnyttja den svenska jorden. Ty vad utskottsmajoriteten vill ha, är en så ordnad bokföring, varigenom man kan komma till tillförlitliga siffror. Men vad vi begära är en undersökning om huru den svenska jorden skall brukas, så att man skall få den bästa avkastningen, varjämte vi också beräknat att vinna den fördelen, att man kan få tillförlitliga produktionskostnadsuppgifter. Vi vilja sålunda med vårt yrkande nå tvenne resultat, men vad vi anse vara det huvudsakliga, är att få utrett, huruvida icke den svenska jorden kan giva en bättre avkastning.

Nu har herr Sundling sagt, att vi redan ha erfarenhet om detta. Den Nannesonska utredningen har redan visat, att det mellanstora jordbruket är fördelaktigast, under det att de stora jordbruken giva ett sämre resultat. Ja, men har man då icke anledning att fråga sig: Varpå beror då detta? Mig förefaller det vara en ganska naturlig tanke, att det stora jordbruket ger ett sämre resultat, därför att den personliga insatsen där blir mindre. De stora egendomsägarna kun-

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

na icke på samma sätt som den person, som äger ett medelstort jordbruk, övervaka skötseln av detsamma. I många fall kanske han endast någon gång om året besöker sin gård och överlåter arbetsledningen åt avlönat folk. Då har motionären framfört den tanken, om man icke bör undersöka möjligheten av att med bibehållande av dessa stora gårdar, som han anser fördelaktiga, ändå få in ett moment, som gör, att arbetarna på dessa gårdar få ett visst intresse av skötseln, så att man kunde få ut större resultat, trots att man icke har den förmånen, att ägaren av gården så kan övervaka det hela. Det är enligt mitt förmenande detta moment, som för motionären främst haft betydelse.

Nu har herr Sundling vidare här framhållit, att man i Danmark gått en annan väg, och så meddelade han, huru man där gått till väga. Jag fick emellertid det bestämda intrycket, att man där gått till väga på precis samma sätt, som man tänker sig att göra här. Staten tar en av sina förut ägande egendomar och tillsätter en person, som skall förvalta den och svara för ledningen, och de arbetare på egendomen, som redan finnas där, göras meddelaktiga i vinsten. Det var ju vad man velat göra i Danmark. Den enda skillnaden var, enligt vad jag kunde uppfatta, att man där tillskapade en kontrollmyndighet, bestående av arbetare och arbetsgivare på jordbrukets område, som skulle övervaka det hela. Men i övrigt är det så, att den vinst, som uppstod utöver vad som var skäligt arrende för gårdens upplåtelse, skulle gå till arbetarna, som arbetat på gården. Men detta är ju just den synpunkt, som ligger till grund för motionen. Motionären har icke yrkat på att staten här skall utarrendera några gårdar till ett visst antal arbetare, som skulle taga det såsom sin gemensamma angelägenhet utan ansett, att gården alltid skall ägas av staten och såtillvida drivas av staten, att staten tillsätter en ledare, men att arbetarna skola göras meddelaktiga i vinsten.

Nu säger utskottsmajoriteten, att det vilja de också vara med om, men det är dock härvidlag en sak av avsevärd betydelse, som man icke får bortse ifrån. Det är dock en skillnad, om man, såsom utskottsmajoriteten gör, säger, att vi få se, då året är slut, vad som möjligen blir över, och då skola vi dela med oss en del av vinsten, mot om man säger redan från början: Så och så mycket skall staten ha som ersättning för sina prestationer, och vad som sedan blir över, det blir er behållning. Det blir i senare fallet ett helt annat intressemoment, än om man på detta sätt säger, att man icke från början skall avgöra, huru mycket arbetarna skola få med. Om det blir en vinst på 1,000 kronor t. ex., så kanske man vid årets slut delar ut 400 kronor som en liten gratifikation, och det övriga användes för andra ändamål.

Det är, herr talman, dessa synpunkter, som gjort, att vi reservanter nödgats avge en reservation beträffande motiveringen, men jag får säga, att, om kammaren bifaller motionen, är det naturligtvis av mindre betydelse, vilken motivering som ligger till grund för det slut, vartill man kommer. Ty då dessa synpunkter nu kunnat komma fram

och göra sig gällande vid behandlingen, komma de givetvis också att bli beaktade vid den blivande utredningen.

Herr talman, jag finner mig alltså fortfarande kunna yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Herr Torgén: Herr talman! Om ord någonsin varit till för att dölja en mening, tycker jag, det är i det här fallet. Jag stannade verkligen mycket tvehågsen inför var allvaret slutar och var ironien börjar i detta. Månne man icke har en hel del skäl, som man icke vill komma fram med? Som jordbrukare skulle man kanske känna sig tacksam för en möjlighet att få tillfälle att genom den utarbetade produktionskostnadsstatistiken påvisa rättmätigheten av att fördyra livsmedlen ännu mera, rättmätigheten av att höja dem till kanske rent oanade priser, utan att någon skulle kunna reagera däremot. Men denna tacksamhet förringas rätt betydligt därav, att man icke åtminstone såsom riksdagsman anser sig ha rätt att experimentera på sådant sätt i lagstiftningsväg. Ett annat skäl, som ännu ingen sagt så synnerligen mycket om, föreligger, synes det mig, däri, att man möjligen på detta sätt skulle få tillfälle att visa, att statsdrift av jordbruket icke gärna kan vara tänkbart och att man på det sättet skulle få ett motiv emot en socialisering av jordbruket i vårt land. Det är skäl, som, tycker jag, här borde ha framhållits i stället för skälen i de många ord, som sagts här i kammaren i denna fråga.

Då det talas om att staten skall erhålla sina 10 procent och att det sedan skall finnas möjlighet till vinst för arbetarna, vågar jag beteckna det som ren ironi. Det säges också i fortsättningen, att man icke kan så bestämt giva något på hand i fråga om vinst åt arbetarna. Nej, det är nog så riktigt det!

Reservanterna behaga också begagna samma sätt att motivera sitt utlåtande, då de tala om, att denna driftform för jordbruket skulle komma att utvinna bättre resultat av jorden, och så säga de i slutet, att det medintresse, som arbetarna genom erhållande av vinstandel skulle få, skulle skapa en eggelse för jordbruket. Och jag tror, att ni kunna vara eniga med mig om att man måste ställa sig frågande, var egentligen allvaret skall börja och ironien sluta.

Det torde vara ganska onödigt för mig att fortsätta längre, och jag skall icke begagna för många ord utan slutar med att säga att detta experimenterande på lagstiftningens område anser jag icke vara riktigt, samt yrkar med anledning härav rent avslag.

Herr Carlström: Herr talman! Jag skulle vilja vända mig mot ett par föregående talare, av vilkas anföranden det tycktes framgå, som om de i denna fråga till en del missuppfattat mig. Då vill jag först gent emot herr Larsson i Kroken, som påstod, att jag i slutet av mitt anförande sagt, att småbruket i närvarande tid icke skulle kunna bära sig, säga, att jag menade naturligtvis, att på grund av de höga jordprisen och prisen i övrigt på de förnödenheter, som behöves för att sköta ett jordbruk, det skulle bliva mycket svårt. Och jag har icke

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

sagt, herr Larsson, att jag icke tycker om småbrukarna. Jag tycker tvärt om mycket bra om småbrukare och småbruket i allmänhet, och jag önskar blott, att så många som möjligt skola kunna reda sig. Jag säger icke, att de småbrukare, som kunna reda sig med små villkor, behöva absolut nödvändigt gå under, och jag säger icke heller, att de som ha mycket pengar och kunna köpa jord och betala den, behöva gå under. Ty med arbetsamhet och sparsamhet kan man komma fram här i världen även med en icke så synnerligen stor inkomst. Den sidan av saken nämligen sparsamheten vill man emellertid icke så mycket tänka på i våra tider i Sveriges land. Jag vill därför hava sagt, att jag vill ha även småbruk, men att i denna tid skaffa sig jord och bebygga den går icke utan pengar och det håller jag fast vid. Den blir bränd, som försöker sig på något sådant. Man kan ju sticka huvudet i busken och säga: »Det går nog; det gäller blott att hålla modet uppe». Men under nuvarande förhållanden är det icke möjligt. Jag hoppas naturligtvis, att bättre tider skola inträffa så att de blir möjligt men på grund av vad som hänt i världen har läget blivit sådant, att det är ofantligt svårt.

Herr Johansson i Vittinge sade i likhet med vice orföranden, att *jag* vänt på frågan. Jag skall icke tvista om den saken, men jag hemställer till var och en av kammarens ledamöter, om han ville en stund i stillhet studera motionen, göra det allvarligt och ingående och så själv komma fram till den mening, han i detta avseende kan få. Jag vill emellertid fråga, då han sade, att vår motivering icke gick i samma riktning som motionärens: vad är det som skiljer? Vi vilja ha några småbruk med för jämförelsens skull, då han vill bevisa storbrukets företräde, och det går ej på annat sätt. Han vill ha produktionskostnaderna klara. Det vilja vi också ha. Han vill, att arbetarne skola dela vinsten. Det ha vi gått med på. Då förstår jag icke, var skillnaden ligger.

Så sade herr Karlsson i Stockholm, att man ändå skulle kunna vinna något med detta, nämligen ett höjande av jordbrukets avkastning. Jag får säga, att jag är synnerligen tacksam för att man vill gå i den riktningen. Skulle vi icke rysligt gärna litet var se, att staten såsom jordbrukare kunde visa, att den äger förmåga att höja jordens avkastningsmöjligheter. Men man må observera, att varken motionären eller utskottet eller reservanterna begärt, att staten skulle anslå några pengar till detta ändamål, eller att staten skulle förlora. Såsom herr Torgén sade: Går det med förlust så få icke arbetarna någon vinst naturligtvis.; men vi ha sagt: blir det möjligen någon vinst, skola arbetarna ha med av vinsten. Vi vilja icke såsom herr Vahlstedt, att staten skall ha 10 %, utan vi vilja, att staten skall ha en skälig ränta på sina pengar och en mycket, mycket skälig ränta. Vi vilja försöka så mycket som möjligt att få det att bära sig, och jag tror, att det kanske skall visa sig, att det kan gå något så när.

Vad beträffar herr Torgén skall jag icke vidare gå in på vad han yttrade. Det är ju klart, att han menar, att detta icke är något att experimentera med, då staten icke kan sköta någon sådan verksamhet. Men jag vet sannerligen icke, varför man skall resonera så.

Staten sköter ju, såsom vi veta, sina affärsdrivande verk — järnväg, post och telegraf, och varför skulle man därför icke även på detta område försöka med egen verksamhet? Jag vill även en gång trycka på kravet hos lantbruksbefolkningen och lantbruksarbetarne, som icke längre låta sig nöja med sin illbakaskjutna ställning, att få samma rättigheter och värdighet — vill jag säga — som varje annan arbetare i Sverige. Ur denna synpunkt bör därför frågan också undersökas.

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Jag ber, herr vice talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Svensson i Långelanda: Herr vice talman, mina herrar! Om denna kammare i dag komme att bifalla detta utskottsutlåtande, varefter vi sedan finge en utredning i frågan och vi vidare här i vårt land skulle få sådana priser på våra jordbruksprodukter och andra alster, som både producenter och konsumenter skulle ha tillförlitlig tro till, då tror jag sannerligen, att därmed vore mycket uträttat. Den ärade ledamoten på Stockholmsbänken, herr Karlsson yttrade, att vi fortfarande skola få erfara en strid mellan konsumenter och producenter. Det tror jag säkert, men jag tror å andra sidan, att denna strid efter detta skulle komma att fortgå lugnare till fördel för båda parterna. Det är min fulla övertygelse. Vi behöva få mera förståelse mellan de olika näringarna.

Vad beträffar det kooperativa jordbruket har jag ganska litet förtroende för det. Jag kan föreställa mig, hur det skulle se ut, om vi i västra Värmland, där vi äro 20 kanske 30 lantmän i ett hemman, skulle taga bort våra delgårdar och lägga dem tillsammans. Ja, sannerligen vore det då icke bäst att ge sig iväg, ty i den striden skulle det icke vara gott att vara. Jag är övertygad om att det kooperativa jordbruket har små utsikter för sig, och det tycks också vara herr Johanssons i Vittinge uppfattning, ty han sade ganska ofta: »Det tänker jag. Det tänker jag.» Ja, nog kan man tänka, men att i praktiken utföra sin tanke det är mycket, mycket svårare.

Herr Osberg har synnerligen lätt för att komma in på direktörerna med sina miljoner. Jag tycker icke det är så lämpligt, för oss nere från landsbygden, ty vi böra nog låta tankarna röra sig litet längre ned.

Herr vice talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Mora: Herr vice talman! Då jag åhört debatten i dag och vid föregående liknande tillfällen, har jag icke kunnat undgå ett intryck av att andra kammaren surrar omkring försöksjordbrukets idé alldeles som flugan strävar mot ljuset. Motsättningen mellan konsumenter och producenter gör ju också detta surrande förklarligt. Kunde denna olycksaliga motsättning utjämnas, vem skulle icke då vilja biträda utskottets nu ifrågavarande hemställan? Tyvärr har jag icke kunnat bibringas något sådant hopp, fastän jag haft tillfälle att åhöra i frågan förda debatter både i utskottet och här i kammaren. Motionären anser, att de olika partierna borde kunna enas om önskvärdheten av att verkställa utredning för att komma till klarhet rörande jordbrukets produktionskostnader. Därvidlag kan

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

jag gärna följa motionären, fastän jag måste säga, att min optimism icke tillåter mig att tro på någon fullständig utjämning mellan konsumenter och producenter.

Jag kan däremot icke följa motionären, då han gör gällande, att exakta produktionskostnader för det enskilda jordbruket skulle erhållas genom statsdrift på större egendomar eller — som ett mellanled på vägen dit — genom en mellanreform av statsjordbruk och kooperativ drift. Utskottet har nu väsentligt omstuvat såväl motionärens motivering som hans yrkande. Ja, utskottet har i själva verket icke blott, som utskottet uttalar, gjort en mera formell ändring av motionärens yrkande, utan det har skrivit ett helt och hållet nytt yrkande. Jag kan ändå icke heller finna utskottets förslag välbetänkt.

För det första är det väl åtminstone möjligt, att statsdriften kan leda till helt andra produktionskostnadssiffror än den enskilda driften. Huru skall man då kunna göra anspråk på att resultatet av statens jordbruksdrift skall tillerkännas allmängiltighet även för det enskilda jordbruket?

Vem kan för det andra välja försöksegendomar, som ur alla synpunkter kunna erkännas vara lämpliga och typiska? Skall det, såsom utskottet tänker sig, endast bliva 2 à 3 sådana försöksegendomar inom varje län, blir valet så mycket svårare. Vem kan för det tredje anskaffa förvaltare och arbetare, som icke kunna fullständigt förrycka utgången av försöket?

Såvitt jag kan förstå, blir resultatet, att, om man kommer fram till höga produktionskostnader, kommer man att däri finna motiv för att kräva ökning av livsmedelsprisen. Skulle återigen försöksresultatet bliva, att man får fram oväntat låga produktionssiffror, komme man säkerligen och kanske på mycket starka skäl att bestrida allmängiltigheten av de siffror, som man fått fram genom försöket.

Med mycket reson har i den debatt, som förts utanför kammaren i den nu förevarande frågan sagts, att vad man genom ett bifall till utskottets förslag skulle få fram, bleve icke de verkliga produktionskostnaderna men väl kostnaderna för produktionen, då jordbruket skötes av personer, som icke ha den enskilda företagsamheten och det enskilda initiativet som drivkraft. Naturligtvis kan det ha sitt mycket stora intresse att få fram även dessa senare produktionskostnader; men är det dit, man vill komma, bör man också säga ifrån det. För min del har jag ingen lust att betala experimentalkostnader härför, om det skall ske under uppgivet ändamål att få fram de verkliga produktionskostnaderna för vanligt jordbruk.

Jag skall icke vara mångordig utan inskränka mig till att slutligen säga, att, då en värdefull utredning om produktionskostnaderna sedan någon tid försiggår i vårt land, då riksdagen senast i år avslagit flera framställningar med ungefär samma syfte, som herr Vahlstedts motion, och då, allt ordande till trots, intet nytt bärande skäl förebragts för att intaga en förändrad ståndpunkt, ber jag, herr vice talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Schill: Herr vice talman! Jag skall icke med många

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

ord förlänga debatten, eftersom den föregående talaren nästan uttalat de tankar, som jag hyser i denna fråga. Då man inom utskottet behandlade denna fråga, inskränkte jag mig till att yttra de åsikter, jag hade. Utskottets ordförande nästan gjorde gällande, att den antecknade reservanten varit så gott som ensam i utskottet. Jag har dock haft fullständigt samma åsikter som den ensamme reservant, som står antecknad under utskottets utlåtande.

Ända från det vi läste motionen och under hela den debatt, vi inom utskottet hava fört, har det rätt ungefär samma förhållanden som i kammaren i dag, där alla meningar tyckas vara företrädda och ingen enighet finnes. Så har det varit från början till slut, och jag kan icke se, att vi kommit en tum närmare lösningen av denna fråga vid denna sena timme än vi voro, då vi började behandlingen i utskottet.

Jag kan mycket väl instämma i motionärens tankegång både i den förra och senare delen av hans motivering, men, då han kommer till klämmen, kan jag icke följa honom längre. Utskottet har tagit den första delen av motiveringen. Det har försökt få fram någon slags utredning om prisförhållandena, och det har talat om de svårigheter, som finnas att upprätthålla enighet mellan producenter och konsumenter. Detta har ju varit en debatt, som räckt nästan från krigets början, hade jag så när sagt, men den började kanske icke förrän en tid efteråt. Sedan nu det värsta är över, skall man gripa verket an att ena dem; men vi komma nog i alla händelser att få uppleva strider mellan köpare och säljare, och de komma nog alltid att ha skilda intressen. Jag behöver icke vidare tala om den saken, men att vi skulle få ett bättre tillstånd i detta avseende genom en utredning, tror jag aldrig skall lyckas.

De reservanter, som ha gått på bifall, ha gått över till den kooperativa idén och vilja ge den ett handtag. Det finns ingenting, som hindrar, att den utvecklingen är möjlig redan nu. Det ha vi ju hört flera gånger i dag. Det finns ingenting, som för närvarande hindrar enskilda eller kooperativa företag att övertaga jordbruk och driva dem. Jag är säker på att kronans egendomar stå öppna för dem såväl som för alla andra, om det finns några, som äro villiga att i gemensamt intresse övertaga dem. Jag har emellertid nu samma uppfattning, som jag hade, då en motion förut förelåg i samma syfte, nämligen att den kooperativa jordbruksdriften icke blir bärkraftig utan måste läggas under vissa former, som icke äro fullt kooperativa, och att driften måste ske i den stilen, som kanske utskottet varit betänkt på. Det är alltså icke därför, att jag vill motsätta mig några kooperativa idéer rörande jordbruksdriften, som jag har anslutit mig till avslagsyrkandet, men jag tycker, att utredningen helt och hållet är onödig, då det redan nu finns möjlighet att genomdriva denna idé, och de yrkanden, som gjorts för att få bättre förhållanden, finnas redan nu alla möjligheter att uppfylla.

Med de många tankar och de många syften, som här hava framförts, tycker jag, att en utredning aldrig skall kunna få något fast grepp på saken eller leda till något resultat, utan jag har alldeles

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

samma ståndpunkt, som jag haft vid föregående behandlingar av samma fråga. Jag vill därför, herr vice talman, vidhålla denna min åsikt och yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Osberg: Herr vice talman! Jag vill framställa en fråga till herr Karlsson i Stockholm. Herr Karlsson yttrade sig nämligen om motiveringarna för de olika yrkanden, som framställts, och sade, att det skulle vara en avsevärd skillnad mellan reservanternas och utskottets motivering. Han sade, att denna skulle ligga däri, att arbetarna enligt hans motivering skulle tillförsäkras all den vinst, som kunde uppstå. Jag vill då spörja herr Karlsson, hur det skulle ställa sig, om det bleve förlust, exempelvis på grund av missväxt. Skulle då arbetarna också deltaga i denna förlust, eller skulle den läggas ut på några år framåt, så att de då skulle få mindre vinst för följande år? Jag tycker, att det är en sak, som är så viktig, att herr Karlsson, då han med sådan skärpa framhåller denna tankegång, också bör svara på den. Jag vet icke, om han gått härifrån, men jag hoppas, att han är här och svarar.

Det är en annan sak, som jag vill ge klarare upplysning om. En kamrat tillvitade mig, att jag skulle ha yttrat mig på ett sådant sätt, att han antog, att jag menade, att småbrukare, torpare och statare, fingo betala dubbelt för industrialster mot vad de egentligen borde göra. Jag tänkte naturligtvis på de kostnader, som industrialster nu betinga i framställning, d. v. s. dubbelt mot vad de egentligen kosta i framställning. Jag vill bara rätta till detta så att herrarna icke missuppfatta den saken.

Herr Carlström: Endast en minut! Jag har lovat herr vice talmannen, att han får slå klubban i bordet, om jag håller på mer än *två* minuter.

Jag skall endast be att få konstatera, att herr Olsson i Mora här har påstått, att en socialdemokrat har väckt en motion i Sveriges riksdag för att få bevisat, att statsdrift icke bär sig.

Herr Olsson i Mora: Till bestridande av vad utskottets ärade ordförande sade, vill jag endast hänvisa till det stenografiska referatet av mitt yttrande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr Karlsson i Stockholm m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Johansson i Hässlås; och förklarade herr vice talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, varför herr vice talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr vice talmannen fann den under 3:o) angivna nu hava flertalets röster för sig. Men även härom begärdes vote-

ring, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Ang. jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående fjärde tillfälliga utskottets utlåtande nr 12 antager yrkandet om bifall till den av herr Johansson i Hässlås vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den reservation, som avgivits av herr Karlsson i Stockholm m. fl.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 53 ja, men 68 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Karlsson i Stockholm m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Huvudvoteringen utföll med 66 ja mot 46 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 2.

Föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner dels om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om vidtagande av åtgärder från statens sida för åvägabringande eller understödjande av social hjälpverksamhet, dels om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om beredande åt behövande änkor av understöd utav allmänna medel utan fattigvårds verkan för underhåll och uppfostran av deras barn, dels ock om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande genom lån av hjälp åt behövande jordbrukareänkor att behålla jordbruken.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 3.

Vid härpå skedd föredragning av andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av herr Vennerströms m. fl. motion, nr 217, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående militärväsendets totala avskrivning blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Ang. potatisbränningens och sulfitsprittillverkningens betydelse och ställning m. m.

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av herr Lindmans m. fl. motion, nr 302, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om utredning angående potatisbränningens och sulfitsprittillverkningens betydelse och ställning m. m.

Uti en inom andra kammaren avgiven, till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 302, hade herr *Lindman m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av i motionen anförda synpunkter föranstalta en skyndsam och allsidig utredning rörande:

1) potatisbränningens och sulfitsprittillverkningens betydelse och ställning dels var för sig, dels ock i sin helhet och i förhållande till varandra;

2) vad som kunde och borde göras från statens sida dels till befrämjandet av vårt lands potatisodling, dels till upprätthållande av den sulfitspritindustri, som under senare år uppstått inom landet,

samt i samband därmed och efter omständigheterna dels vidtaga de åtgärder i motionens syfte, som Kungl. Maj:t funne påkallade, dels ock för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag i frågan.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst anförde:

Herr Lindman: Herr talman! I denna motion är hemställt om utredning rörande 1) potatisbränningens och sulfitsprittillverkningens betydelse och ställning dels var för sig, dels ock i sin helhet och i förhållande till varandra; 2) vad som kan och bör göras från statens sida dels till befrämjandet av vårt lands potatisodling, dels till upprätthållande av den sulfitspritindustri, som under senare år uppstått inom landet. Nu säger femte tillfälliga utskottet i sitt betänkande, att denna motion icke bör av kammaren bifallas därför att den skulle avse samma sak, som på sin tid uppdrogs åt vissa sakkunniga att utreda, nämligen frågan om potatisbränningens och sul-

fitsprittillverkningens ställning och betydelse. Och jag vill icke egentligen tvista med utskottet om den saken.

Ang. potatisbränningens och sulfitsprittillverkningens betydelse och ställning m. m. (Forts.)

Men nu har på förmiddagen i dag förekommit, att andra kammaren har beslutat en skrivelse till Kungl. Maj:t rörande en annan motion. Det var på jordbruksutskottets hemställan i dess utlåtande nr 61 med anledning av en motion, i vilken begärdes utredning angående åtgärders vidtagande för tryggande av potatisodlingen inom landet, alltså detsamma som ingår i förra delen av punkt 2 i min motion. Med anledning av förstnämnda motion har andra kammaren således beslutat i överensstämmelse med detta jordbruksutskottets utlåtande, att riksdagen ville skriva till Kungl. Maj:t angående åtgärders vidtagande för tryggande av potatisodlingen inom landet i ovan antydda omfattning. Om nu kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets utlåtande nr 8, så kommer kammaren att fatta ett beslut, som står i strid mot vad kammaren beslutat på förmiddagen i dag. Kammaren kan väl ändå icke gärna på förmiddagen besluta om skrivelse till Kungl. Maj:t om åtgärder för tryggande av potatisodlingen inom landet och på eftermiddagen avslå en skrivelse med begäran om främjande av vårt lands potatisodling.

Nu skall jag, herr talman, icke alls ingå på någon saklig debatt om detta; det underlåter jag helt och hållet. Men jag anser, att det är min plikt att påvisa, att kammaren bör fatta ett beslut, som kommer att stå i full överensstämmelse med vad kammaren beslutat på förmiddagen, så att det icke blir två mot varandra stridande beslut. Och därför skall jag, herr talman, be att få yrka återremiss av detta ärende till utskottet, på det att utskottet måtte kunna vidtaga den åtgärd, som av kammarens beslut på förmiddagen i dag må kunna föranledas.

Herr Swartling: Herr vice talman, mina herrar! Redan då den nu till behandling föreliggande motionen remitterades till femte tillfälliga utskottet, gjordes här av herr Engberg ett uttalande till protokollet, vari han framhöll, att det spörsmål, som motionen vidrörde, redan vore föremål för behandling av sakkunniga, som för detta ändamål blivit tillsatta. Vid dagens förmiddagssammanträde förekom här till behandling en motion, som den siste ärade talaren omnämnde, beträffande vilken jordbruksutskottet gjort ett uttalande, vari jordbruksutskottet förklarade sig anse, att det uppdrag, som de sakkunniga fått, icke fullt täckte det syfte, som i den motionen framkommit.

Det förefaller mig emellertid, som om det skulle kunna anföras skäl för riktigheten av båda de olika tolkningarna — både den som avgivits av jordbruksutskottet och den som förefinnes i det här föreliggande utlåtandet från femte tillfälliga utskottet — av det uttalande, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet gjorde till statsrådsprotokollet den 6 juni förra året. Jag tror, att olikheten i uppfattning mellan de bägge utlåtandena skulle kunna förklaras därutav, att det ändå synes förefinnas en viss skillnad både i omfattning och läggning av de två motioner,

Ang. potatisbränningens och sulfitsprittillverkningens betydelse och ställning m.m. (Forts.)

som här behandlats. Den motion som avgivits av herrar Jeppsson och Jönsson i Fridhill, tar synbarligen i första rummet sikte på potatisodlingens främjande och kommer sedan till frågan om denna odlings förhållande till sprittillverkningen. Den senare frågan kommer alltså i detta fall att bliva en fråga i andra hand. Den sista motionen, den av herrar Lindman m. fl. avgivna, tar däremot i första hand sikte på förhållandet mellan sulfitsprittillverkningen och potatisbränningen, och som en självklar sak kommer den därvidlag givetvis in på frågan om potatisodlingens tryggande. Det är, som synes, olika utgångspunkter för dessa båda motioner. Och det kan ju tänkas, att man i detta förhållande skulle kunna spåra någon, om också obetydlig, skillnad emellan dem. Det skulle kunna sägas att den förra motionen, den av herrar Jeppsson och Jönsson i Fridhill avgivna, möjligen varit i viss mån mera omfattande än den senare. I så fall skulle man kunna förklara, att jordbruksutskottet beträffande den första ansett, att det till de sakkunniga givna uppdraget icke täckte motionen, under det att femte tillfälliga utskottets uttalande också skulle vara riktigt, nämligen att det givna uppdraget täcker syftet i den motion, som förelegat till dess behandling. För min del kan jag icke hjälpa, att det förefaller mig, som om det verkligen vore så, att det uppdrag, som de sakkunniga fått, skulle täcka det syfte, som avses i den av herr Lindman m. fl. avgivna motionen.

Nu vill jag säga, att detta är mera teoretiska funderingar, som således icke hava något större reellt värde för närvarande, då ju det beslut, som av kammaren fattades på förmiddagen med anledning av jordbruksutskottets utlåtande nr 61, på sätt och vis ställer saken i en annan dager och på sätt och vis nu förenklar den. Till det skäl, som av det tillfälliga utskottet här anförts för dess hemställan, kommer sålunda som ett mycket starkt vägande skäl konsekvensen av det beslut, som fattades beträffande jordbruksutskottets förslag i dess utlåtande nr 61.

Jag ber därför, herr vice talman, att på grund av det nu anförda få framställa ett yrkande, som går ut på bifall till utskottets hemställan, men samtidigt med framhållande av att som ytterligare skäl tillkommit det nya moment beträffande det beslut, som fattades i förmiddags. Det yrkandet skulle alltså lyda på följande sätt: Jag ber att få hemställa, »att andra kammaren måtte på det av utskottet anförda skälet och enär riksdagens kamrar innevarande dag på hemställan av jordbruksutskottet i dess utlåtande nr 61 beslutat att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående åtgärders vidtagande för tryggande av potatisodlingen inom landet bifalla femte tillfälliga utskottets hemställan».

Herr Engberg: Herr vice talman! Herr Lindman har naturligtvis alldeles rätt däri, att genom kamrarnas bifall till jordbruksutskottets utlåtande nr 61 det har uppstått en viss motsägelse i denna fråga. Det är alldeles ofrånkomligt, och naturligtvis

hade det varit riktigt, att man på samma skäl som anförts gent emot herr Lindmans motion också hade från jordbruksutskottets sida avstyrkt herr Jeppssons m. fl. motion. För egen del skulle jag också ha yrkat avslag på jordbruksutskottets hemställan och hade för avsikt att göra det, men det råkade bliva så galet, att jag genom ett sammanträde var absolut förhindrad att vara närvarande i kammaren just när det ärendet var före. Nu är ju saken en gång skedd. Dock kan jag icke underlåta att framhäva som en liten egendomlighet, att man på föredragningslistan i dag har fått detta ärende från femte tillfälliga utskottet satt sist och alltså efter jordbruksutskottets utlåtande nr 61, ehuru det på grund av listans utseende förra gången bort vara klart, att detta ärende skulle hava behandlats före. På den punkten vill jag icke rannsaka de motiv, som kunnat ligga bakom och under omkastningen.

Ang. potatisbränningens och sulfitsprittillverkningens betydelse och ställning m. m. (Forts.)

Nu har herr Lindman yrkat återremiss av ärendet till femte tillfälliga utskottet för att utskottet skulle åstadkomma en motivering, som bringar de båda ståndpunkterna från kammarens sida i rimlig överensstämmelse med varandra. Den senaste ärade talaren synes mig emellertid hava anfört ganska vägande skäl för att en sådan utväg icke skulle vara behövlig, ty det är ju alldeles onekligt, om man ser på vad som hemställts i herr Lindmans motion, att i denna huvudproblemet ju ingalunda var frågan om potatisodlingen över huvud, utan problemet var just potatisodlingens sammanhang med framställningen av brännvin ur jordbruksprodukter, å ena, och därmed också, å andra sidan, dess sammanhang med sulfitsprittillverkningen, eftersom ju en avveckling av framställning av brännvin ur jordbruksprodukter är ifrågasatt. Den av herr Jeppsson m. fl. avgivna motionen åter gick på en principiellt motsatt linje. Ty i den var det just fråga om att anställa en utredning angående tryggandet av potatisodlingen över huvud, och då kom man självklart men såsom en biomständighet med hänsyn till frågan i dess helhet in på frågan om potatisodlingens förhållande till brännvinstillverkningen, d. v. s. framställning av brännvin ur jordbruksprodukter och avvecklingen av denna framställning, alltså till spörsmål, som ligga under utredning av särskilda sakkunniga angående det inbördes förhållandet mellan sulfitsprittillverkningen och tillverkning av brännvin ur jordbruksprodukter. Under sådana omständigheter är det såvitt jag kan se ofrånkomligt, att den riktiga vägen för kammaren är den av den föregående ärade talaren angivna, den nämligen att man i sin avslagsmotivering från utskottets sida också får in detta nya skäl, nämligen att kammaren redan har beslutat en utredning angående potatisodlingen och dess tryggande. Jag förstår mycket väl, att den här bristande samstämmigheten mellan de båda besluten ändock icke blir helt och fullt täckt, men en så liten oöverensstämmelse, som komme att kvarstå, om man accepterar den av utskottets ärade ordförande anvisade vägen, borde ju ändock kammaren utan svårighet kunna svälja.

Det förefaller mig, som om anledning också funnes att gent emot jordbruksutskottet rikta den anmärkningen, att jordbruksut-

Ang. potatisbränningens och sulfitspritt-tillverkningens betydelse och ställning m.m. (Forts.)

skottet vid sin behandling av detta ärende tagit alltför litet hänsyn till den omständigheten, att denna fråga för närvarande ligger under utredning. Det är ju så, att den preliminära utredningen kommit till stånd och föreligger redan i form av en proposition.

På dessa skäl, herr vice talman, ber jag att få förena mig i det yrkande, som framställts av herr Swartling.

Herr Lindman: Herr vice talman! Jag kan i alla fall icke släppa denna fråga så lätt, därför att det icke är alldeles riktigt det som säges här. Man säger, att den motion, som avgivits av mig m. fl., huvudsakligen tar sikte på framställning av brännvin ur potatis och av sulfitsprit o. s. v., men det är icke alldeles riktigt, ty i denna motion framhölls även angelägenheten av främjandet av vårt lands potatisodling över huvud taget, och den är i det fallet fullkomligt lika viktig som den motion i samma sak, som behandlats av jordbruksutskottet och som förekommit i kammaren i dag. Så att om man förfar så, som utskottets ordförande har föreslagit, blir det icke någon överensstämmelse mellan beslutet i kväll och beslutet i förmiddags. Och det erkännes också av den siste talaren, herr Engberg, då han säger, att det blir naturligtvis icke alldeles riktigt. Då undrar jag, varför man icke från motståndarnas sida kan vara med om att återremittera utskottsbetänkandet, för att utskottet, som är mest inne i saken, skall kunna skriva betänkandet så, att det blir en sådan överensstämmelse. Men tycker man, att detta medför för stort besvär — för min del tycker jag, att detta vore det enklaste, ty man sluppe då att förhasta sig genom att skriva något i en hastig vändning — så kan man ju besluta att införa något nu, men man bör då besluta på sådant sätt, att det blir överensstämmelse med beslutet på förmiddagen. Genom att följa den av utskottets ordförande föreslagna och av herr Engberg förordade utvägen kommer i motiveringen att kvarstå en motsägelse mot vad som beslutades på förmiddagen. Då kommer det att stå i motiveringen till detta utskottsbetänkande, att det uppdrag, som gavs åt de sakkunniga, täcker även frågan om främjandet av vårt lands potatisodling. Men på förmiddagen ha vi sagt, att de sakkunnigas uppdrag icke täcker frågan om tryggandet av denna potatisodling. Om vi alltså på förmiddagen sagt, att de sakkunnigas uppdrag icke täcker tryggandet av potatisodlingen men på eftermiddagen säga, att det täcker främjandet av potatisodlingen, så är detta en motsägelse. Jag kan icke förstå, varför denna motsägelse skall stå kvar, då den kan tagas bort.

Jag kan dock vara med om att avfärda saken på en gång och kan återtaga mitt förra yrkande, men vill då, att man skriver på sådant sätt, att det blir en full överensstämmelse. Därför ber jag, herr talman, få föreslå, att man gör så, att utskottets framställning från och med andra stycket å sid. 2 utbytes mot följande:

»Att i de sakkunnigas uppdrag ingick att utreda vad som förekommer i punkt 1 och senare delen av punkt 2 av den förevarande

motionen framgår av departementschefens yttrande — — — (lika med utskottsbetänkandet) — — — motionen beröras.

Ang. potatisbränningens och sulfitspritillverkningens betydelse och ställning m.m. (Forts.)

Beträffande vad som förekommer i förra delen av punkt 2 av motionen har riksdagen på jordbruksutskottets hemställan i dess utlåtande nr 61 redan beslutat skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående åtgärders vidtagande för tryggande av potatisodlingen inom landet. Motionen är därigenom i denna del redan av riksdagen besvarad.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa, att förevarande motion icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.»

Då blir saken fullständigt klar, och däremot bör icke vara något att erinra.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets kläm med nu angiven motivering.

Herr Engberg: Herr vice talman! Det kan förefalla, som om vad herr Lindman senast anförde är bindande, men resonemanget har en liten hake, på vilken jag ber att få fästa uppmärksamheten. Det är nämligen icke fullt riktigt, som den föregående ärade talaren sade, att man nu genom bifall till femte tillfälliga utskottets hemställan skulle ha sagt, att den här frågan om potatisodlingens tryggande icke täckes av det utredningsuppdrag, som gavs sulfitspritsakkunniga. Herr Lindman förbiser nämligen den lilla omständigheten, att när det gäller den Jeppssonska motionen, är, som jag framhöll i mitt förra anförande, den principiella utgångspunkten en helt annan. Där är det fråga om tryggande av potatisodlingen över huvud i riket, medan det i andra fallet gäller potatisodlingen i dess förhållande till bränsvinstillverkningen, varmed man också kommer in på frågan om sulfitsprittillverkningen. Den omständigheten, att man i senare fallet måste rulla upp hela problemet om potatisodlingen och dess omläggning med hänsyn till en förestående avveckling av jordbruksproduktbränningen, kan man dock ej, som den föregående ärade talaren gjorde, taga till ett motiv för att principiellt likställa dessa båda motioner, då ju den Jeppssonska motionen i sin helhet men den Lindmanska i en enda punkt berör potatisodlingen. Därför förefaller det mig åtminstone säkrast att gå på den av herr Swartling förordade linjen, ty den blir onekligen klarast därigenom att den håller de båda synpunkterna bättre isär.

Herr Lindman: Jag skall icke tvista om den saken, men jag kan som motionär bestämt försäkra, att det icke är på det sättet, ty första delen av punkt 2 i min motion är ett fullkomligt självständigt yrkande, som innehåller, kan man säga, i huvudsak detsamma som den Jeppssonska motionen.

Efter härmed slutad överläggning gav herr vice talmannen pro-

Ang. potatisbränningens och sulfitspritttillverkningens betydelse och ställning m.m. (Forts.)

positioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det yrkande, som under överläggningen framställts av herr Swartling, samt 3:o) bifall till det av herr Lindman senast gjorda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 5.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen nämligen:

från statsutskottet:

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till utförande av sjömätningar vid Spetsbergen; och

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till valkuvert; samt

från bankoutskottet:

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels årliga understöd åt änkor och barn efter vissa befattningshavare vid tullverket, dels ock tilläggspension åt överinspektoren J. H. Lindquist.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av väckt motion om ändring av § 52 riksdagsordningen;

nr 33, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 72 och 75 riksdagsordningen; och

nr 34, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i gällande bestämmelser angående val av lekmannaombud vid kyrkomöte;

statsutskottets utlåtanden:

nr 8 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1921, åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

nr 8 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1920 åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

nr 60 A, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning för år 1921 i avseende å post- och telegrafverken samt statens järnvägar och vattenfallsverk; och

nr 60 B, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning å tilläggsstat till riksstaten för år 1920 i avseende å post- och telegrafverken samt statens järnvägar och vattenfallsverk;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 6 § i förordningen den 24 juli 1903 angående skogsvårdsstyrelser;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 189, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 3;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående allmänningsskogar i Västerbottens och Norrbottens län; och

nr 65 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 17, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt de i norra delarna av landet stationerade statsanställda av vissa särskilda avlöningsförmåner.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	*Lithander*	under	2	dagar	fr. o. m.	den 26	april,
»	*Alvin*	»	10	»	»	» 25	»
»	*Andersson* i Falkenberg	»	5	»	»	» 25	»
»	*Bökelund*	»	7	»	»	» 27	»
»	*Björk* i Tryde	»	5	»	»	» 27	»
»	*Erlansson*	»	10	»	»	» 29	»
»	*Holmström*	»	6	»	»	» 26	»
»	*Månsson* i Backa	»	3	»	»	» 25	»
»	*Björklund*	»	den 27	april,			
»	*Olsson* i Labbemåla	»	7	dagar	fr. o. m.	den 26	april,
»	*Flognfält*	»	9	»	»	» 28	»
»	*Lantz*	»	6	»	»	» 26	»
»	*Andersson* i Gävle	»	2	»	»	» 26	»
»	*Leo*	»	6	»	»	» 26	»
»	*Bengtsson* i Kullen	»	8	»	»	» 27	»
»	*Pehrsson* i Bramstorp	»	10	»	»	» 27	»
»	*Ericsson* i Arboga	»	5	»	»	» 27	»
»	*Karlsson* i Vadstena	»	2	»	»	» 26	»
»	*Lagerkvist*	»	2	»	»	» 25	»
»	*Olsson* i Kollungeröd,	»	6	»	«	» 26	»
»	*Carlström*	»	14	»	»	» 27	»
»	*Sommelius*	»	2	»	»	» 3	maj,
»	*Welin*	»	8	»	»	» 27	april,
»	*Bäckström*	»	8	»	»	» 3	maj,
»	*Billqvist*	»	6	»	»	» 26	april och
»	*Johansson* i Hässlås	»	10	»	»	» 27	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 9,49 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Stockholm 1920. **Kungl. Boktryckeriet,** P. A. Norstedt & Söner. *201969*